

УДК 338.1:658.1

ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ РІЗНИХ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ

© 2018 СОСНОВСЬКА О. О.

УДК 338.1:658.1

Сосновська О. О.

Поняття економічної безпеки підприємства в контексті різних методологічних підходів

Проаналізовано наявні сучасні дефініції економічної безпеки підприємства та зроблено їх систематизацію в контексті захисного, стійкого, ресурсно-функціонального, конкурентного, гармонізаційного та комплементарного підходів. На основі аналізу наявних трактувань економічної безпеки підприємства в контексті кожного підходу сформовано комплексне уявлення щодо сутності досліджуваної категорії шляхом систематизації її ресурсно-функціональних складових, цільових орієнтирів і завдань, факторів впливу, критеріїв ефективності. Запропоновано авторське визначення економічної безпеки підприємства як комплексної діяльності підприємства, що спрямована на ефективне формування та використання його ресурсного потенціалу у різних функціональних сферах для забезпечення стійкого функціонування в умовах невизначеного та мінливого економічного середовища. Ретельне вивчення методологічних підходів як основи пізнання сутності економічної безпеки підприємства є базисом для подальших наукових досліджень із питань впливу ризиків на його економічну безпеку в умовах циклічного розвитку економіки та розробки методичного інструментарію управління ризиками з метою досягнення стійкого функціонування підприємства.

Ключові слова: підприємство, економічна безпека, методологія, стійке функціонування, ресурсно-функціональні складові, конкурентні переваги, гармонізація інтересів підприємства.

Бібл.: 23.

Сосновська Ольга Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та економіки, Київський університет імені Бориса Грінченка (вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, Київ, 04053, Україна)

E-mail: sosnovska.oo@gmail.com

УДК 338.1:658.1

UDC 338.1:658.1

Сосновская О. А. Понятие экономической безопасности предприятия в контексте разных методологических подходов

В статье проанализированы современные трактовки понятия экономической безопасности предприятия, и предложена их систематизация в контексте защитного, устойчивого, ресурсно-функционального, конкурентного, гармонизационного и комплементарного подходов. На основе анализа существующих трактовок экономической безопасности предприятия в контексте каждого подхода сформировано комплексное представление о сущности исследуемой категории путем систематизации ее ресурсно-функциональных элементов, целевых ориентиров и задач, факторов влияния, критериев эффективности. Предложено авторское определение экономической безопасности предприятия как комплексной деятельности, которая направлена на эффективное формирование и использование ресурсного потенциала предприятия в различных функциональных сферах для обеспечения его устойчивого функционирования в условиях нестабильной экономической среды. Детальное изучение методологических подходов как основы познания сущности экономической безопасности предприятия является базисом для дальнейших научных исследований по вопросам влияния рисков на его экономическую безопасность в условиях циклического развития экономики и разработки методического инструментария управления рисками с целью устойчивого функционирования предприятия.

Ключевые слова: предприятие, экономическая безопасность, методология, устойчивое функционирование, ресурсно-функциональные составляющие, конкурентные преимущества, гармонизация интересов предприятия.

Библ.: 23.

Сосновская Ольга Александровна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов и экономики, Киевский университет имени Бориса Гринченко (ул. Бульварно-Кудрявская, 18/2, Киев, 04053, Украина)

E-mail: sosnovska.oo@gmail.com

Sosnovska O. O.

The Concept of Economic Security of Enterprise in the Context of Different Methodological Approaches

The article analyzes contemporary interpretations of the concept of economic security of enterprise and suggests their systematization in the context of protective, sustainable, resource-functional, competitive, harmonizing, and complementary approaches. On the basis of analysis of the existing interpretations of economic security of enterprise in the context of each approach has been formed a comprehensive view on the nature of the studied category by systematization of its resource-functional elements, target guidelines and objectives, influencing factors, efficiency criteria. The author's own definition of economic security of the enterprise has been suggested, according to which it is as a complex activity, which is directed to efficient formation and use of resource potential of enterprise in various functional spheres to provide its sustainable functioning in a volatile economic environment. The detailed study of methodological approaches as the basis for cognition of the essence of economic security of enterprise is the basis for further scientific researches on the influence of risks on its economic security in conditions of cyclical development of economy and the development of methodical instrumentarium of risk management with the purpose of sustainable functioning of enterprise.

Keywords: enterprise, economic security, methodology, sustainable functioning, resource-functional components, competitive advantages, harmonization of the interests of enterprise.

Bibl.: 23.

Sosnovska Olga O. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Economics, Borys Grinchenko Kiev University (18/2 Bulvarno-Kudriavskaya Str., Kyiv, 04053, Ukraine)

E-mail: sosnovska.oo@gmail.com

Сучасний розвиток економічних відносин в Україні супроводжується становленням і розвитком ринкових механізмів, трансформацією форм і методів державного регулювання, динамічністю бізнес-процесів діяльності економічних суб'єктів і відповідним зростанням конкурентної боротьби. Такі тенденції сприяють формуванню невизначеного економічного середовища, якому притаманна наявність різноманітних викликів, потенційних загроз і ризиків, що виникають під впливом деструктивних факторів внутрішнього та зовнішнього оточення. За цих умов процес ефективного функціонування та розвитку вітчизняних підприємств залежить від рівня їх економічної безпеки, питання забезпечення якої особливо актуалізуються в умовах складної політичної та економічної ситуації.

Окремим теоретичним і прикладним аспектам економічної безпеки підприємства присвячено наукові праці таких вітчизняних і зарубіжних дослідників, як Б. М. Андрушків, І. А. Белоусова, Ю. О. Бровкіна, Т. Г. Васильців, К. С. Горячева, О. А. Грунін, С. О. Грунін, А. М. Деменська, В. А. Дикань, Г. Є. Долматова, В. С. Домбровський, А. О. Єпіфанов, М. М. Єрмошенко, І. Ю. Зайцева, В. І. Кириленко, Г. В. Козаченко, М. І. Копитко, Л. О. Корчевська, О. М. Лященко, І. Л. Назаренко, Є. І. Овчаренко, Л. О. Омелянович, Є. А. Орлова, О. А. Пластун, В. П. Пономарьов, Є. В. Раздіна, Н. Й. Реверчук, О. Є. Суглобів, М. В. Фомина, С. О. Хмельов, І. Б. Хома, Л. Г. Шемаєва, С. М. Шкарлет [1–24]. Однак, незважаючи на значну кількість ґрунтовних наукових розробок, існує необхідність систематизації методологічних підходів щодо сутності економічної безпеки підприємства та розвитку теоретичних підходів до визначення цієї економічної категорії.

Змістовний аналіз літературних джерел щодо трактування категорії економічної безпеки підприємства свідчить про різноманітність і різнобічність наукових підходів, які відрізняються за цільовими орієнтирами, ресурсно-функціональними складовими, внутрішніми та зовнішніми факторами впливу, критеріальними параметрами, а також об'єктами дослідження. Наявні методологічні підходи є фрагментарними, оскільки враховують лише окремі структурні елементи системного уявлення щодо сутності економічної безпеки підприємства та не дозволяють розкрити її повністю. При цьому спостерігається ототожнення або підміна поняття економічної безпеки підприємства з поняттями ефективності, адаптації, конкурентоспроможності, економічної стійкості тощо. Отже, метою статті є систематизація та аналіз наявних сучасних дефініцій економічної безпеки підприємства в контексті різних методологічних підходів для формування авторського трактування цієї категорії та можливості подальших наукових досліджень.

Одним із перших методологічних підходів щодо сутності економічної безпеки підприємства є захисний підхід, який трактує досліджувану категорію як процес забезпечення умов збереження комерційної таємниці та захисту економічних інтересів підприємства

від несприятливого впливу зовнішнього середовища. Так, за думкою Омелянович Л.О. та Долматової Г.Є., економічна безпека являє собою стан захищеності підприємства при організації взаємовідносин з іншими суб'єктами та його ресурсів, при якому гарантується стабільність функціонування, розширення, відтворення, впровадження і широке використання науково-технічних досягнень і соціальний розвиток [17, с. 46]. Вчений Шкарлет С.М. вважає, що економічна безпека є універсальною категорією, яка відбиває захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях і базовим підґрунтям якої є механізм забезпечення та безупинного розвитку за допомогою використання усіх видів ресурсів і підприємницьких можливостей [24, с. 29]. Автор Реверчук Н. Й. визначає економічну безпеку підприємства як систему активного захисту від можливих матеріальних, людських і фінансових втрат, що ґрунтується на випередженні несприятливих подій та забезпечує наявні чи можливі збитки, менші від встановлених норм [19, с. 21].

На думку Хома І. Б., економічна безпека підприємства являє собою певне економічне явище або властивість, в основу якого покладено ступінь відсутності наслідків загроз впливу дестабілізуючих чинників внутрішнього та зовнішнього середовища на економічний потенціал і загальну виробничо-господарську діяльність підприємства. Автор вважає, що результатом функціонування економічної безпеки підприємства є саме економічна захищеність як один з невід'ємних видів захищеності сучасного підприємства [22, с. 21].

Така ж позиція простежується і у праці Копитко М. І., де економічна безпека підприємства розглядається як комплексне поняття, що характеризує стан і здатність підприємства так організувати свою діяльність, щоб надійно захиститися від негативних факторів впливу дестабілізуючих чинників внутрішнього та зовнішнього середовища, а також якісно адаптуватися до існуючих умов з найменшими втратами [13, с. 59]. Схожою є думка авторів Дикань В. А. та Назаренко І. А., які визначають економічну безпеку як стан захищеності діяльності підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз, при якому забезпечується стабільне функціонування і прогресивний розвиток підприємства шляхом ефективного використання наявних ресурсів та адаптації до нестабільних умов економічного середовища [6, с. 72]. Також прихильником цього підходу є Шемаєва Л. Г., яка пропонує визначення економічної безпеки як характеристики підприємства, яка відображає його здатність реалізовувати власні стратегічні економічні інтереси за певних зовнішніх умов завдяки захисту від існуючих і потенційних загроз і використанню можливостей, що надає зовнішнє середовище [23, с. 12]. В наступних дослідженнях ідея захищеності використовується в різних інтерпретаціях та визначає нові сторони економічної безпеки підприємства шляхом врахування його важливих інтересів стосовно кадрового потенціалу, технологічних ресурсів, інформаційного забезпечення, фінансових результатів діяльності тощо.

Безумовно, трактування досліджуваної категорії з точки зору захищеності підприємства від наявних і можливих потенційних загроз відображає головну сутність економічної безпеки, тобто захист від ризиків різноманітного характеру. Проте цей підхід є достатньо обмеженим, оскільки економічна безпека залежить не тільки від результатів впливу деструктивних процесів і явищ, а також від здатності підприємства протистояти негативним впливам та створити механізми ефективної адаптації до несприятливих факторів динамічного середовища. Тобто рівень економічної безпеки підприємства має пряму залежність із такими внутрішніми його характеристиками, як рівень гнучкості ресурсного потенціалу, вибір інструментів управління ризиками, можливості формування якісних параметрів розвитку, збереження економічної рівноваги та стійкості в конкретних умовах господарювання.

Нові ринкові перетворення наприкінці ХХ ст. стали причиною більш широкого трактування економічної безпеки підприємства як здатності забезпечення його сталого функціонування у несприятливих зовнішніх і внутрішніх умовах. В науковій літературі таке бачення економічної безпеки підприємства отримало назву стійкісного підходу. Отже, економічною безпекою вважали спроможність господарюючого суб'єкта забезпечити стабільність свого існування за різних умов економічного середовища та незалежно від характеру і масштабів його впливу на діяльність підприємства.

У науковій праці Белоусової І.А. економічна безпека підприємства трактується як збалансований безупинний та сталий розвиток, що досягається за допомогою використання усіх видів ресурсів і підприємницьких можливостей, за якими гарантується найбільш ефективне їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного і соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам), забезпечення стабільного функціонування підприємства сьогодні і в майбутньому [2, с. 17]. Колектив авторів під керівництвом Андрюшківа Б. М. розглядає економічну безпеку як економічний стан підприємства, сталий до внутрішніх і зовнішніх змін фінансово-господарської діяльності шляхом створення умов забезпечення надійного захисту його економічних інтересів від різних загроз [7, с. 23]. Автори Єрмошенко М. М., Горячева К. С. трактують економічну безпеку підприємства як такий стан його економіки (економічної системи), який можна характеризувати внутрішньою збалансованістю і стійкістю до негативно-го впливу будь-яких загроз, її здатністю забезпечувати на основі реалізації власних економічних інтересів свій сталий і ефективний розвиток [9, с. 23]. Раздіна Є. В. розглядає категорію економічної безпеки підприємства з позиції фінансової стійкості як комплекс заходів, що сприяють підвищенню фінансової стійкості господарюючих суб'єктів за умов ринкової економіки, які захищають їх комерційні інтереси від впливу негативних ринкових процесів [18].

Узагальнюючи дискусійні трактовки до визначення економічної безпеки в контексті стійкісного підходу, слід зазначити, що цей підхід базується на здатності підприємства зберігати необхідний рівень його стійкого функціонування незалежно від умов господарювання. Безперечно економічна безпека підприємства та його стійке функціонування є взаємопов'язаними та взаємозалежними категоріями, але не тотожними. Отже, основним недоліком цього підходу вважаємо синонімічне трактування деякими авторами понять економічної безпеки та стійкості, адже стійкість можна розглядати виключно як критерій ефективності процесу управління економічною безпекою підприємства.

Найбільш популярним до вивчення сутності економічної безпеки підприємства в науковій літературі є ресурсно-функціональний підхід. Головна ідея прихильників цього напрямку полягає в найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів для запобігання загрозам і забезпечення стабільного функціонування підприємства в теперішньому і майбутньому періодах. Як основні напрямки економічної безпеки підприємства традиційно розрізняються функціональні складові діяльності підприємства. До них належать фінансова, кадрово-інтелектуальна, техніко-технологічна, політико-правова, інтерфейсна, ринкова, інформаційна, збутова, виробнича та ін. В рамках цього підходу проводиться ретельне вивчення ресурсів і розробляються заходи щодо підтримки високого рівня економічної безпеки за рахунок їх раціонального використання.

Прихильником цього підходу є Кириленко В. І., який пропонує визначення економічної безпеки підприємства як стану корпоративних ресурсів і підприємницьких можливостей, ефективне використання яких повинне забезпечити захист від наявних небезпек і загроз і досягнення мети бізнесу за умов конкуренції і господарського ризику [11, с. 18–19]. Автор Фоміна М. В. визначає економічну безпеку підприємства як стан найбільш ефективного використання його ресурсів з метою ліквідації загроз, забезпечення ефективного і стабільного функціонування підприємства в поточному та перспективному періодах [21, с. 11]. Дослідники А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський під економічною безпекою пропонують розуміти здатність підприємства ефективно та стабільно здійснювати свою господарську діяльність шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних і контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання ресурсів підприємства та нівелювати вплив негативних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища [8, с. 25]. Розділяємо думку Бровкіної Ю. О. стосовно того, що ресурсно-функціональний підхід має комплексний характер, оскільки об'єктами його дослідження виступають найважливіші чинники діяльності підприємства, які мають безпосередній вплив на забезпечення та підтримку економічної діяльності. Але ресурси підприємства представляють виключно його внутрішнє середовище. А отже, втрачається увага

до стану зовнішнього оточення як головного джерела цих ресурсів [3].

Наступним методологічним підходом до визначення економічної безпеки підприємства є конкурентний підхід, який концентрує увагу виключно на досягненні конкурентних переваг підприємства в умовах динамічного економічного середовища. Професор Васильців Т. Г. вважає, що стабільне функціонування суб'єктів господарювання в сучасних умовах можливе за рахунок високої конкуренції на ринку, що є головною особливістю у визначенні економічної безпеки підприємства. Автор обґрунтовує цю економічну категорію як стан функціонування, за якого підприємство і його продукція є конкурентоспроможними на ринку з одночасним гарантуванням найефективнішого використання ресурсів, інтелектуального та кадрового потенціалу, стабільності функціонування, стійкості та прогресивності розвитку, можливості протидіяти негативним впливам зовнішнього та внутрішнього середовища його функціонування [4, с. 18]. Автори Грунін О. А. та Грунін С. О. вважають, що важливим фактором підвищення рівня економічної безпеки підприємства є конкурентне середовище та пропонують трактувати економічну безпеку підприємства як такий стан суб'єкта господарювання, за якого при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів він досягає запобігання, послаблення чи захисту від існуючих небезпек і загроз чи інших непередбачуваних обставин і забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарського ризику [5, с. 37–38]. В рамках конкурентного підходу також є доречним визначення Суглобова О. Є., Хмельова С. О. та Орлової Є. А., які вважають, що економічна безпека – це система, яка забезпечує конкурентні переваги підприємства шляхом ефективного використання ресурсів (матеріальних, трудових, фінансових, інвестиційних) на основі вивчення комплексної інформації, яка формується в інтегрованій обліково-інформаційній системі. В процесі забезпечення економічної безпеки автори акцентують увагу на інформації, яка у разі правильного використання може надати вагомі конкурентні переваги підприємству [20].

Слід зазначити, що в сучасних умовах господарювання конкурентний підхід до визначення економічної безпеки підприємства є достатньо слушним, оскільки досягнення конкурентних переваг у жорстких динамічних умовах господарювання є важкою задачею для будь-якого підприємства. При цьому вважаємо цей підхід вдалим за умови розгляду конкурентних досягнень підприємства як одного з цільових орієнтирів його економічної безпеки, до яких слід також віднести досягнення запланованої результативності фінансово-економічної діяльності, формування та використання інноваційного потенціалу, побудову стратегічних векторів розвитку тощо.

Одним із сучасних методологічних підходів до визначення економічної безпеки підприємства є гармонізаційний підхід, що був розроблений на початку 2000-х років і є логічним продовженням підходів, що оперували

захистом економічних інтересів підприємства. Відповідно до гармонізаційного підходу, економічну безпеку підприємства витлумачено як міру гармонізації в часі та просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних із ним суб'єктів зовнішнього середовища, що діють поза межами підприємства. За думкою послідовників цього підходу таке розуміння економічної безпеки підприємства не суперечить уже початим спробам визначити це поняття, оскільки також, як і всі ці спроби, виходить з визнання найголовнішого, якщо не сказати більше – визначального, впливу зовнішнього середовища на діяльність підприємства. Принциповою ознакою запропонованого розуміння економічної безпеки підприємства є визнання неможливості цілком захистити діяльність підприємства від негативного впливу зовнішнього середовища внаслідок того, що при її здійсненні в цьому зовнішньому середовищі і поза ним діяльність підприємства неможлива, а також визнання позитивного впливу зовнішнього середовища [12, с. 87]. За думкою Корчевської А. О. та Деменської А. М., економічна безпека підприємства являє собою міру гармонізації його економічних інтересів із інтересами суб'єктів зовнішнього середовища за умов гарантування захисту від дестабілізуючих чинників у конкретних геопросторово-часових координатах шляхом запровадження правових, фінансових, організаційних, технічних і соціально-психологічних заходів [14]. Автор Зайцева І. Ю. визначає економічну безпеку підприємства як міру гармонізації у часі та просторі економічних інтересів керівництва підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів господарювання в умовах ситуаційного підходу до управління підприємством [10, с. 16–17].

У другій половині 2000-х років в процесі удосконалення гармонізаційного підходу автором Ляшенко О. М. був розроблений і запропонований до наукового вжитку комплементарний підхід до тлумачення економічної безпеки підприємства, згідно з яким економічна безпека являє собою міру економічної свободи підприємства, що досягається внаслідок керованого процесу взаємоузгодження економічних інтересів стейкхолдерів як зовнішнього, так і внутрішнього середовища підприємства, який має на меті протистояння загрозам економічній безпеці підприємства та потребує необхідних для такого протистояння ресурсів [15, с. 23].

Таким чином, слід акцентувати увагу на сучасності гармонізаційного підходу та визначенні сутності економічної безпеки підприємства, який передбачає кореляцію інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища. Проте забезпечення балансу інтересів різних економічних суб'єктів у складних і суперечливих економічних умовах є складною та інколи недосяжною задачею. Отже, висновки авторів гармонізаційного підходу не можна розповсюдити на всі можливі ситуації, але ідею прагнення до такого балансу необхідно брати до уваги при створенні системи економічної безпеки на підприємстві. Загальним недоліком гармонізаційного підходу є орієнтація на зовнішнє середовище як визначального фактора розвитку бізнесу

в системі ринкової економіки, що суттєво нівелює значення впливу внутрішнього стану підприємства на його економічну безпеку.

На основі аналізу та систематизації вищевикладених методологічних підходів пропонуємо визначення економічної безпеки підприємства як комплексної діяльності підприємства, що спрямована на ефективне формування та використання його ресурсного потенціалу у різних функціональних сферах для забезпечення стійкого функціонування в умовах невизначеного та мінливого економічного середовища.

ВИСНОВКИ

Аналіз існуючих дефініцій економічної безпеки підприємства у контексті захисного, стійкісного, ресурсно-функціонального, конкурентного, гармонізаційного та комплементарного підходів дозволяє отримати комплексне уявлення досліджуваної категорії шляхом систематизації її функціональних складових, цільових орієнтирів і завдань, факторів впливу, критеріїв ефективності тощо. Це сприяє ретельному вивченню методологічних підходів як основи пізнання сутності економічної безпеки підприємства для подальшого дослідження впливу ризиків на його економічну безпеку в умовах циклічного розвитку економіки та розробки методичного інструментарію управління ризиками з метою досягнення стійкого функціонування підприємства. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Єпіфанов А. О., Пластун О. Л., Домбровський В. С.** Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 295 с.
2. **Белоусова І. А.** Управлінський облік – інформаційна складова системи економічної безпеки підприємства : монографія. Київ : Дорадо-Друк, 2010. 432 с.
3. **Бровкіна Ю. О.** Підходи до вивчення поняття економічної безпеки підприємства. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 1 (17). С. 122–128.
4. **Васильців Т. Г.** Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія. Львів : Арал, 2008. 384 с.
5. **Грунин О. А., Грунин С. О.** Экономическая безопасность организации. СПб. : Питер, 2002. 160 с.
6. **Дикань В. Л., Назаренко І. Л.** Комплексна методика визначення рівня економічної безпеки підприємства : монографія. Харків : УкрДАЗТ, 2011. 142 с.
7. Економічна та майнова безпека підприємства і підприємництва. Антирейдерство / за наук. ред. Б. М. Андрушківа. Тернопіль : Терно-граф, 2008. 424 с.
8. **Єпіфанов А. О., Пластун О. Л., Домбровський В. С.** Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 295 с.
9. **Єрмошенко М. М., Горячева К. С.** Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство : наук. моногр. Київ : НАУ, 2010. – 232 с.
10. **Зайцева І. Ю.** Економіко-організаційні основи захисту підприємств автотранспорту від недружніх поглинань: монографія. Харків : УкрДАЗТ, 2011. 427 с.

11. **Кириленко В. І.** Інвестиційна складова економічної безпеки : монографія. Київ: КНЕУ, 2005. – 232 с.

12. **Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Лященко О. М.** Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія. Київ : Лібра, 2003. 280 с.

13. **Копитко М. І.** Комплексне забезпечення економічної безпеки підприємств (на матеріалах підприємств транспортного машинобудування) : дис. ... д-ра екон. наук : 21.04.02. Київ, 2015. 478 с.

14. **Корчевська Л. О., Деменська А. М.** Концептуальні підходи до визначення економічної безпеки підприємства. *Бізнес-навігатор*. 2011. № 24 (3). С. 40–47.

15. **Ляшенко О. М.** Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія. Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2011. 400 с.

16. **Овчаренко Є. І.** Система економічної безпеки підприємства: формування та цілепокладання : монографія. Лисичанськ : ПромЕнерго, 2015. 483 с.

17. **Омельянович Л. О., Долматова Г. Є.** Економічна безпека торговельного підприємства : монографія. Донецьк : ДонДУЕТ, 2005. 195 с.

18. **Раздина Е. В.** Коммерческая информация и экономическая безопасность предприятия. Киев : Бизнес Информ, 2000. 344 с.

19. **Реверчук Н. Й.** Управління економічною безпекою підприємницьких структур : монографія. Львів : ЛБІ НБУ, 2004. 195 с.

20. **Суглобов А. Е., Хмелев С. А., Орлова Е. А.** Экономическая безопасность предприятия : учеб. пособие для студентов высших учеб. заведений, обучающихся по спец. "Экономическая безопасность" (080101). М. : ЮНИТИ, 2013. 271 с.

21. **Фоміна М. В.** Проблеми економічно безпечної розвитку підприємств: теорія і практика : монографія. Донецьк : ДонДУЕТ, 2005. 140 с.

22. **Хома І. Б.** Формування та використання систем діагностики економічної захищеності промислового підприємства : монографія. Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2012. 504 с.

23. **Шемаєва Л. Г.** Забезпечення економічної безпеки підприємства на основі управління стратегічною взаємодією з суб'єктами зовнішнього середовища : монографія. Київ : НІПМБ, 2009. 357 с.

24. **Шкарлет С. М.** Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект : монографія. Київ : Книжкове вид-во НАУ, 2007. 436 с.

REFERENCES

- Belousova, I. A. *Upravlinskyi oblik - informatsiina skladova systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva* [Management accounting - an information component of the enterprise's economic security system]. Kyiv: Dorado-Druk, 2010.
- Brovkina, Yu. O. "Pidkhody do vyvchennia poniattia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva" [Approaches to the study of the concept of economic security of the enterprise]. *Ekonomika: realii chasu*, no. 1 (17) (2015): 122-128.
- Dykan, V. L., and Nazarenko, I. L. *Kompleksna metodyka vyznachennia rivnia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva* [Integrated method for determining the level of economic security of the enterprise]. Kharkiv: UkrDAZT, 2011.
- Ekonomichna ta mainova bezpeka pidpriemstva i pidpriemnytstva. Antyreiderstvo* [Economic and property security of enterprise and entrepreneurship. Anti-crap]. Ternopil: Terno-hraf, 2008.
- Fomina, M. V. *Problemy ekonomichno bezpechnoho rozvytku pidpriemstv: teoriia i praktyka* [Problems of Economically Safe

Development of Enterprises: Theory and Practice]. Donetsk: DonDUET, 2005.

Grunin, O. A., and Grunin, S. O. *Ekonomicheskaya bezopasnost organizatsii* [Economic security of the organization]. St. Petersburg: Piter, 2002.

Khoma, I. B. *Formuvannia ta vykorystannia system diahnos-tyky ekonomichnoi zakhyshchenosti promyslovoho pidpriemstva* [Formation and use of systems of diagnostics of economic protection of an industrial enterprise]. Lviv: Vyd-vo NU «Lvivska politekh-nika», 2012.

Kopytko, M. I. "Kompleksne zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv (na materialakh pidpriemstv transportno-ho mashynobuduvannia)" [Comprehensive provision of economic security of enterprises (on materials of enterprises of transport en-gineering)]: *dys. ... d-ra ekon. nauk* : 21.04.02, 2015.

Korchevska, L. O., and Demenska, A. M. "Kontseptualni pid-khody do vyznachennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva" [Conceptual approaches to determining the economic security of an enterprise]. *Biznes-navihator*, no. 24 (3) (2011): 40-47.

Kozachenko, H. V., Ponomaryov, V. P., and Liashchenko, O. M. *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta mekhanizm zabez-pechennia* [Economic security of an enterprise: the essence and mechanism of provision]. Kyiv: Libra, 2003.

Kyrylenko, V. I. *Investytsiina skladova ekonomichnoi bezpeky* [Investment component of economic security]. Kyiv: KNEU, 2005.

Liashenko, O. M. *Kontseptualizatsiia upravlinnia ekonomich-noiu bezpekoiu pidpriemstva* [Conceptualization of management of economic safety of the enterprise]. Luhansk: SNU im. V. Dalia, 2011.

Omelianovych, L. O., and Dolmatova, H. Ye. *Ekonomichna bezpeka torhovelnoho pidpriemstva* [Economic security of a trad-ing company]. Donetsk: DonDUET, 2005.

Ovcharenko, Ye. I. *Systema ekonomichnoi bezpeky pidpri-emstva: formuvannia ta tsilepokladannia* [The system of economic

security of the enterprise: formation and goal setting]. Lysychansk: PromEnerho, 2015.

Razdina, Ye. V. *Kommercheskaya informatsiya i ekonomich-eskaya bezopasnost predpriyatiya* [Commercial information and eco-nomic security of the enterprise]. Kyiv: Biznes Inform, 2000.

Reverchuk, N. I. *Upravlinnia ekonomichnoi bezpekoiu pid-priemnytskykh struktur* [Management of economic security of business structures]. Lviv: LBI NBU, 2004.

Shemaieva, L. H. *Zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva na osnovi upravlinnia stratehichnoiuzaiemodiieu zsubiektamy zovnishnyoho seredovyshcha* [Ensuring economic secu-rity of the enterprise on the basis of strategic interaction with the subjects of the environment]. Kyiv: NIPMB, 2009.

Shkarlet, S. M. *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: inno-vatsiinyi aspekt* [Economic security of an enterprise: an innova-tive aspect]. Kyiv: Knyzhkove vyd-vo NAU, 2007.

Suglobov, A. Ye., Khmelev, S. A., and Orlova, Ye. A. *Ekonomi-cheskaya bezopasnost predpriyatiya* [Economic security of the en-terprise]. Moscow: YuNITI, 2013.

Vasylytsiv, T. H. *Ekonomichna bezpeka pidpriemnytstva Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zmitsnennia* [Economic Security of Ukraine's Entrepreneurship: Strategy and Strengthening Mecha-nisms]. Lviv: Aral, 2008.

Yepifanov, A. O., Plastun, O. L., and Dombrovskiy, V. S. *Fin-ansova bezpeka pidpriemstv i bankivskykh ustanov* [Financial secu-rity of enterprises and banking institutions]. Sumy: DVNZ «UABS NBU», 2009.

Yermoshenko, M. M., and Horiacheva, K. S. *Finansova skladova ekonomichnoi bezpeky: derzhava i pidpriemstvo* [Financial compo-nent of economic security: state and enterprise]. Kyiv: NAU, 2010.

Zaitseva, I. Yu. *Ekonomiko-orhanizatsiini osnovy zakhystu pid-priemstv avtotransportu vid nedruzhnykh pohlynan* [The economic and organizational basis for protecting motor companies from hostile takeovers]. Kharkiv: UkrDAZT, 2011.